

Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської
облдержадміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Роде красний, роде наш прекрасний...

Видатний збирач і меценат :

Богдан Іванович Ханенко

Випуск 31

Краєзнавчі дайджест - читання

Чернігів-2018

ББК 91.9:63

УДК 016:2

Укладач Л. М. Казакова

Редактор Г. М. Вечерська, О. М. Волченко

Відповідальна за випуск Т. М. Ключ

Видатний збирач і меценат: Богдан Іванович Ханенко: (Роде красний,
роде наш прекрасний...) : краєзнавчі дайджест-читання /
Чернігівська обласна бібліотека для дітей ; уклад. Л. М. Казакова. -
Чернігів, 2018. - 20 с.

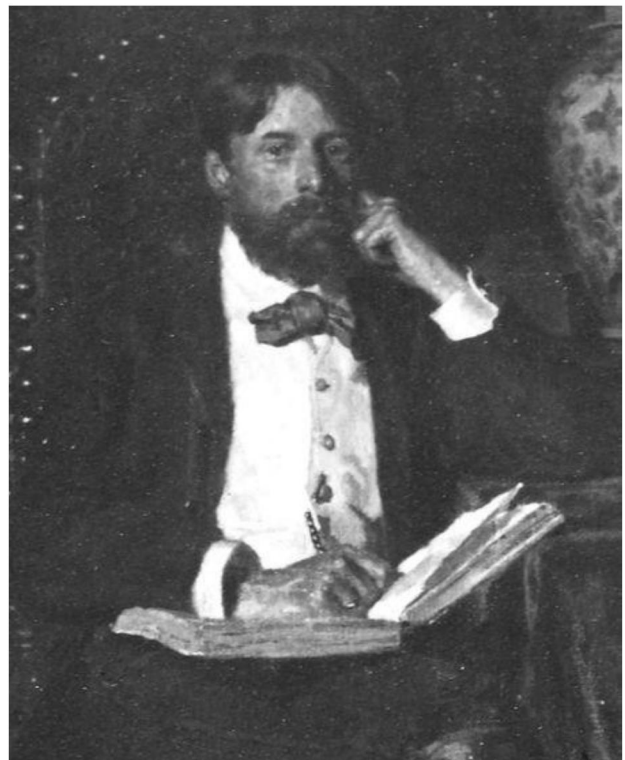
*«Творения гениев не должны
принадлежать одним тем,
кто ими владеет»*

Ханенко Б.

Богдан Іванович Ханенко належав до відомого роду українських поміщиків, нащадків козацько-старшинської верхівки з Чернігівщини. Серед його предків були гетьман Правобережної України Михайло Степанович Ханенко, політик середини 17 ст. та генеральний хорунжий Микола Данилович Ханенко.

Освіта і кар'єра

Богдан Іванович народився 23 січня (5 лютого) 1849 року у селі Лотоки Суразького повіту на Чернігівщині, де Ханенки мали великі маєтки, подаровані ще гетьманом Кирилом Розумовським. Освіту здобував у Москві, закінчив Першу московську гімназію, а 1871 року – правничий факультет Московського університету з ученим ступенем кандидата права та дістав призначення в Петербург, де займався адвокатурою.

Початок створення колекції

Мистецька атмосфера Петербурга сприяла зближенню Ханенка з творчою інтелігенцією, спонукала до самоосвіти, викликала бажання зібрати власну колекцію художніх творів. Богдан Іванович скуповував в антикварних крамницях Апраксина двору предмети старовини - живопис, скульптуру, графіку, зброю, посуд, східні килими, гобелени, вітражі, античне

скло, ікони, археологічні старожитності. Умови для колекціонування були ідеальні, адже Апраксин двір знаходився на ділянці, закріпленій за суддею Ханенко. Антиквари в порядку «налагодження контактів» інформували «дільничного» про найбільш цінні надходження. «Сидячи шість днів в моїй камері на розі Фонтанки і Апраксина провулка, - згадував потім Ханенко, - я, звичайно, завжди був в курсі того, що з художніх творів було на ринку, і одним з перших був на оглядах».

Перші придбання – переважно малярські роботи російських художників; згодом зацікавлення колекціонера зосередились на зарубіжному мистецтві.

Професіоналізм та високі моральні якості допомогли молодому правникові швидко набути авторитету; через два роки Богдана Івановича запросили на службу до Варшавського окружного суду. Перебування у Варшаві продовжувалося близько п'яти років і сприяло подальшому збагаченню колекції. Звідси він їздить на аукціони Відня, Мадрида, Рима, Берліна. За час перебування у Варшаві його колекція збільшилася майже наполовину. Там з'явилися полотна з відомих європейських колекцій графа Бриля, принца Боргеса, консула Вебера та знаменитого віденського збирача картин Ганса Маккарта.

У ці роки Богдан Іванович стає учасником ряду аукціонів, де розпродавалися найбагатші колекції, що збиралися протягом століть. Та на цьому уривається успішно розпочата кар'єра юриста – 1881 року Ханенко пішов у відставку, щоб цілком присвятити себе справі колекціонування творів образотворчого мистецтва. Він зрозумів, що й надалі поєднувати службу та колекціонування стає неможливим. Зібрані твори вимагали системи, простору і часу для свого існування, розміреного ритму життя.

Михайло Слабошпицький про меценатів

Як пише Михайло Слабошпицький: «Ханенко міг дозволити собі таке задоволення, як колекціонування мистецьких творів, він належав до людей заможних, бо юридична практика забезпечувала доволі непогані статки. І все ж його жодною мірою не випадає назвати багатієм за масштабами тодішніх багатіїв, як, скажімо, Харитоненки, Бродські, Галагани, Тарновські чи його тесть Терещенко. А коли читаєш сьогодні в каталозі музею імена Веласкеса, Белліні, Донателло, Джордано, Перуджіо, Беллото, Гварді,

Караваджіо, Йорданка, Рейсдаля, Гроза, Давіда, Буше, Верне, Гальса, то розумієш: за всім тим – просто фантастичні кошти. Пояснення тут напрошується тільки одне – Ханенко був не тільки талановитим юристом, а й винятково здібним підприємцем та покупцем. Він умудрявся купувати картини винятково дешево. Деякі з них були в такому стані, що мало який знавець міг угадати в них славетного автора, а досвідчене око колекціонера відразу ж бачило в напівзнищеній картині те, чого не помічали інші... Одне слово, щоб зібрати саме такої ціни колекцію і саме при грошах Ханенка, треба було бути саме Богданом Івановичем».

Одруження та подорожі

На петербурзький період припадає одруження Ханенка з донькою відомого українського цукрового магната і мецената Варварою Терещенко - їх поєднала доля і пристрасна любов до мистецтва.

Їхня весільна подорож по закордонних країнах перетворилась на своєрідне «відродження» для ознайомлення з музеями, а, по можливості, придбання різноманітних колекцій - це продовжувалось все їхнє життя.

«По дорозі ми оглядали галереї і музеї Відня, Венеції, Болоньї, Флоренції, Рима і Неаполя... Я цілком був пригнічений масою нових вражень, розібратися в яких не міг. Я ходив по музеях, дивився на мармури, на старинні бронзи, на глиняні вази, але не розумів значення

побачених предметів, відчуваючи їх красу. Я прийшов до усвідомлення, що моє уявлення про мистецтво далеко було не повним, можливо, навіть неправильним». Відвідуючи знамениті аукціони і магазини європейських столиць, Богдан Іванович повертався з цікавими придбаннями, що сприяло швидкому зростанню його авторитету серед колекціонерів. У зібранні з'являються нові теми – скульптура, вироби художньої промисловості, твори античної культури, мистецтво Близького і Далекого Сходу.

Чимало придбань було зроблено в антикварних та букіністичних крамницях Петербурга, Москви, Києва.

Київський період

Згодом всемогутній Микола Терещенко допустив зятя до свого клану - цукровим заводам. Богдан Іванович переїхав до Києва, розбагатів, обзавівся власним особняком, в якому розмістив експонати своєї великої художньої колекції.

Богдан Іванович займається влаштуванням зразкового господарства у власних маєтках, бере участь у діловому житті міста і незабаром завойовує авторитет у фінансових і промислових колах. Його обирають головою Південно-Руського товариства заохочення хліборобства, пізніше – головою Київського комітету торгівлі і промисловості, членом правління Всеросійського товариства цукрозаводчиків, членом Київського біржового комітету, членом ради З'їздів представників торгівлі і промисловості в Петербурзі, членом рад кількох київських банків та інших комерційних організацій.

З 1896 року Богдан Іванович очолює управління справами Товариства заводів братів Терещенків. Богдан Іванович бере безпосередню участь майже у всіх благодійних справах свого тестя, але найбільша заслуга Ханенка перед Києвом – його власне зібрання скарбів мистецтва та невтомна діяльність по створенню Київського художньо-промислового та наукового музею.

Історія створення музею

Саме Ханенкові було доручено створення першого публічного музею. Він почав з того, що об'єднав Товариство заохочування мистецтв і підготовчий комітет для створення музею, і 1895 р. організував Товариство старожитностей та мистецтва. Його метою «було створення музею з археологічною, історичною, художньою і художньо-промисловою колекціями, з окремими залами для розміщення виставок і мистецьких речей».

Університетська професура і промисловці поставили питання про необхідність відкриття першого в місті художнього музею. Досить було деяким з членів ініціативної групи - наприклад братам Терещенко, Лазарю Бродському, того ж

Ханенко - злегка «скинутися», і ось він музей! Однак бізнесмени не поспішали відкривати гаманці. Спочатку вони відправили доповідну записку генерал-губернатору, заступаючись про організацію музею. Отримали відповідь: «За відомостями, зібраними по губернії, в установі подібного роду потреби немає». Але бізнесмени вміли чекати.

Обставини сприяли ентузіастам. 1894 р. військовим генерал-губернатором київським, подільським і волинським став граф Олексій Ігнат'єв, людина інтелігентна й освічена, він першим зробив внесок у фонд музею. Крім того, Ханенко використав приїзд до Києва Миколи II: зацікавив монарха своєю ідеєю, запропонував надати музеєві його ім'я. Цар також матеріально підтримав цю справу. В травні 1897 р. було виділено 50 тис. крб., міська дума, ознайомившись зі статутом Товариства, виділила для музею ділянку землі навпроти саду «Шато-де-Флер».

30 грудня 1904 року відбулося освячення першого публічного музею Києва. На той час музейне зібрання старовини оцінювалось в 134 тис. крб., і більше половини становила подарована Богданом Івановичем та Варварою Миколаївною археологічна колекція з 3145 предметів різних епох.

Положення про музей та його програма, складені Богданом Івановичем, передбачали як постійно діючу експозицію, так і проведення виставок. Першим сформувався відділ археології, за ним – художньо-промисловий та історично-побутовий.

Діяльність Богдана Ханенка зі створення музею була відзначена наданням йому з 1 січня 1910 року звання дійсного статського радника.

Щоб убезпечити свій музей від свавілля чиновників, Ханенко ретельно продумав схему його фінансування.

21 червня 1913 року він купив садибу по вул. Терещенківській з триповерховим будинком і флігелем, що належала Ользі Миколаївні Терещенко (молодшій сестрі його дружини). Ні сам будинок, ні флігель не цікавили колекціонера - він їх зніс, йому була потрібна ділянка, на якій можна було звести великий прибутковий будинок. Для реалізації цього задуму Богдан Іванович запросив петербурзького архітектора Павла Андрєєва.

Зодчий не розчарував замовника. Уже в 1914 році шестиповерховий гігант, квадратний в плані, був зданий під ключ (нечувані навіть за теперішніх часів темпи будівництва!). Все було зроблено з розумом: капітальні стіни в чотири цегли, бетонні склепіння, дві мармурові і п'ять гранітних сходів в під'їздах, балкони, осередки з плитами, великі ванни. За списком мешканців будинку на 1916 рік видно, що один поверх залишений вільним - він призначався для бібліотеки та службових приміщень музею. Решта 50 квартир було здано в оренду різним фірмам і приватним особам.

Перші два роки оренда приносила домовласникові 93 325 карб. річного доходу. У 1916 році Ханенко встановив в будинку «підйомну машину» (ліфт), що дозволило збільшити орендну плату на 10%, в результаті будинок став давати щорічний дохід в розмірі 100 тис. руб., які, за вирахуванням витрат на обслуговування самого будинку, призначалися на

утримання музею, виплату платні співробітникам, поповнення колекції, наукову роботу.

Звичайно, маючи настільки надійний тил, його музей (нині - Музей мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків) міг безбідно існувати і розвиватися довгі роки.

Варвара Миколаївна Ханенко-Терещенко

Діяльність Варвари Миколаївни на просвітницькій ниві пов'язана з популяризацією надбань української культури та підтримкою творчості народних майстрів. Для розширення збуту і пропагування художньої культури українського народу вона відкрила спеціальний магазин у Лондоні, де продавали килими і тканини організованої нею Оленівської майстерні Васильківського повіту.

Коли в 1909 році в Києві відкрилася друга кустарна виставка, роботи Оленівської майстерні були нагороджені там великою срібною медаллю. За ескізами видатного художника, педагога і мецената Василя Григоровича Кричевського, якого Варвара Миколаївна запросила до співпраці у 1912 році, в Оленівській майстерні були виконані килими та декоративні тканини, що з великим успіхом експонувалися на виставці у Петербурзі, Берліні, Парижі та США.

У Петербурзі вони були відзначені золотою медаллю. Через труднощі, викликані Першою світовою війною, майстерня, як і інші добродійні установи Варвари Миколаївни, припинили свою роботу.

Зібрання Ханенки

Микола Макаренко писав, що Ханенки «досягли того, що у Києві існує тепер першорядний музей з такими культурно-цінними речами, яких і в

Москві немає... Музей мистецтва імені Богдана та Варвари Ханенків для України то великий скарб, те ж саме, що для Росії Ермітаж (звичайно, не таких розмірів)»

У Національному художньому музеї України зберігається заповіт Богдана Ханенка, в якому він просив Варвару та Михайла Ханенків перевести державні відсоткові папери капіталами в сумі 100

тисяч рублів. Він писав: «Весь этот капитал завещаю Киевскому музею для удовлетворения его нужд их процентов из означенного капитала, который должен храниться неприкосновенным в Государственном банке». Він його не просто збирав – він жив ним. Для Богдана Івановича і Варвари Миколаївни Музей був середовищем їхнього існування і в духовному, і в фізичному розумінні.

Музей було задумано, як низку зал з окремими етноісторичними стилізаціями. Так, «Зелений кабінет», де розміщувалася середньовічна частина колекції, був псевдоготичного стилю з італійським каміном 15 ст., над каміном – намет із зірчастих полив'яних кахлів, два крісла з італійського

костюлу 15 ст., відповідно підібрані шафи-вітрини та стінне оббиття. «Червона вітальня» була своєю оправою для малярських творів доби Ренесансу. «Дельфтська їдальня» імітувала голландський будинок 17 ст. з вітражами у вікнах, виробами дельфтського

фаянсу на стінах, високими дубовими панелями.

За півстоліття Ханенки зібрали колекцію з 1200 художніх творів, бібліотеку з питань образотворчого мистецтва (близько 3000 одиниць). 1896 року подружжя видало каталог свого зібрання, 1908 року полотна їхньої колекції мали успіх на виставці творів з палаців та приватних зібрань, організований часописом «Старые годы» в Києві та Петербурзі.

Уже в перші роки колекціонування Ханенки знали, що подарують своє зібрання співвітчизникам - така була громадянська позиція. Це яскраво ілюструють і слова з виступу Богдана Ханенка на церемонії освячення Київського художньо-промислового та наукового музею: «Мати, наприклад, картину Тиціана чи грецький мармур п'ятого століття й не показувати ці речі - те саме, що привласнити собі одному неопубліковані твори Пушкіна, Гете або Шекспіра. Творіння геніїв своєю суттю не повинні належати лише тим, хто ними володіє».

Богдан Ханенко та археологія

Загальновідомі були здобутки Ханенків і в царині опіки над археологічними дослідженнями. Вони фінансували археологічні розкопки на Київщині. Найцінніші знахідки

популяризували в шести випусках збірок «Древностей руських» та «Древностей Приднепровья» (1899-1907 рр.) - розкішних виданнях зі вступними статтями й великою

кількістю світлин. А в 1911-1913 рр. подружжя видало альбом автотипій експонатів з античного відділу свого музею (речей, знайдених під час субсидованих ними розкопок у Причорномор'ї).

Богдан Ханенко був дійсним членом Імператорського Археологічного товариства, Імператорського Одеського товариства історії та

старожитностей, Історичного товариства Нестора Літописця, Церковного археологічного товариства при Київській духовній академії, членом-кореспондентом Антропологічного товариства в Парижі.

Усе йшло до здійснення заповітного наміру Богдана Івановича і Варвари Миколаївни – зробити колекцію власністю Києва, заснувати загальнодоступний публічний музей. Але завадила війна 1914 року, невдачі на фронті не виключали окупації міста, і Ханенко перевозить частину київського зібрання до Москви, де віддає на зберігання в історичний музей, ще одна частина колекції знаходилась у петербурзькій квартирі Ханенка.

Варвара Ханенко – наступниця справи

Поганий стан здоров'я Богдана Ханенка змусив його скласти заповіт. Згідно з його умовами, колекція зарубіжного мистецтва дарувалася Києву. 10 квітня 1917 р. в присутності М. Біляшевського та В. Кричевського заповідач підтвердив свою волю, застерігаючи, що його дружина має залишитися довічним розпорядником колекції та будинку й повинна закінчити справу їхнього життя – підготувати зібрання до перетворення його на міський музей.

26 травня (8 червня) 1917 року Богдана Ханенка не стало. Для Варвари Миколаївни розпочалися часи тяжких випробувань. Одна влада змінювалась іншою. Вона розуміла, що в такий непевний час колекція може опинитися під загрозою, із подвоєною енергією працювала над каталогом, разом з директором музею В. Лукомським складала описи художніх творів, книжок, готувала експозицію, перевезла до Києва петербурзьку частину зібрання. А коли до неї завітали офіцери з німецького окупаційного командування й запропонували разом із мистецькими цінностями виїхати до Німеччини, після категоричного «Ні!» вдова остаточно вирішує долю колекції. Невідомо, яка влада переможе, але за будь-якої з них існуватиме Академія наук – міркувала власниця одного з найвартісніших зібрань зарубіжного мистецтва в Росії (понад 1200 експонатів, серед них – твори Рембранта, Перуджіно, Белліні, Тьєполо, Веласкеса, Ван Дейка, Монтенья, Сурбарана, Рубенса, Йорданса, нумізматична колекція, вироби з емалі та скла, брюссельські шпалери, єгипетські й китайські статуетки, японська ксилографія, перська мініатюра, давньоіранські тканини, італійська

середньовічна кераміка, антична пластика, мейсенська порцеляна, зброя, меблі тощо). 15 грудня 1918 р. вона склала заяву до щойно створеної Української Академії наук з проханням прийняти від неї в дарунок пам'ятки мистецтва, бібліотеку та будівлю музею.

Доля музею

Пелагея, Михаил, Елизавета, Надежда Терещенко и Варвара Ханенко (сидит в кресле слева) — ее единственная сохранившаяся фотография

Після смерті чоловіка матеріальне становище Варвари Ханенко різко погіршало, але й тоді вона намагалася поповнювати зібрання. Так, 1919 р., вже після націоналізації, придбала й подарувала музеєві картину пензля Жака Негра й меблевий гарнітур російської роботи 19 ст.

Тим часом у місті знову змінилася влада – цього разу вже вдруге прийшла радянська. І ось 23 червня 1919 р. декретом Раднаркому колекцію Ханенків було націоналізовано.

Наприкінці серпня 1919 р. Київ захопили денікінці. Музей повертається в розпорядження Ханенко.

З цього часу припинилися державні дотації, приміщення більше не опалювалося, його раз у раз займали то під казарму, то під військовий штаб. Співробітники звільнялися, за кордон емігрували й друзі й родичі. Лишилися тільки

сестра Ольга та служники, які, зрештою, були водночас і працівниками музею.

Лише 28 лютого 1921 р. Академія наук, після чергового звернення, взяла музей під свою опіку як «Другий державний музей Ханенків». Для його фундаторки останні «радянські» роки стали мандрами всіма колами пекла.

Якщо зайти на подвір'я двоповерхового музейного будинку, то можна побачити, що з тильного боку він має три поверхи. Третій – мансардний, низький. Саме в ньому разом із сестрою і служницею мешкала Варвара Ханенко. Це аж ніяк не заважало функціонуванню закладу, однак усіх їх виселили. Варвара Миколаївна доживала останні місяці свого життя (померла у квітні 1922 р.) у своєї служниці, бідуючи, голодуючи, хворіючи, всіма забута. Можливо, Ольга намагалася не лише морально підтримати сестру, а й переконати їхати за кордон. Але Варвара не схотіла покинути Київ і музей, що був для неї дорожчий за саме життя. Варвару Ханенко поховали поруч із чоловіком на території Видубицького монастиря. Довгі роки над могилами стояв дерев'яний хрест з написом «Ханенкам от Дуни».

Від вірної служниці.

Унікальне зібрання втратило багато своїх перлин: під час Другої світової війни німці вивезли 350 малярських полотен, 2 тисячі гравюр, близько півтисячі творів декоративного мистецтва; у різні роки і за різних обставин експонати розпорошувалися, продавалися, мінялися чи «губилися» по численних музеях СРСР і навіть світу. Важко повірити, що існуванню найбільших музеїв Києва – Національного художнього, Російського, Західного та східного мистецтва маємо завдячувати

одній сім'ї – Ханенків-Терещенків.

Вклад Ханенків в українську культуру

Незважаючи на непоправні втрати минулих десятиліть, колекція Ханенків і досі залишається найбільш цінною частиною музейного зібрання. З її високохудожніх творів складається, в основному, експозиція

західноєвропейського відділу. Зібрання Ханенків порівняно нечисленні, але рідкісні і унікальні. Пам'ятки мистецтва Японії, Китаю, Єгипту та інших країн Сходу залишаються окрасою східних колекцій. Твори з ханенківської збірки дедалі частіше стають учасниками престижних виставок, об'єктом наукових публікацій у вітчизняних та зарубіжних виданнях і каталогах.

Минули роки. Час засвідчив високий культурно-освітній та моральний зміст безкорисливої багатолітньої діяльності Богдана Івановича та Варвари Миколаївни Ханенків. Завдяки їм ось уже четверте покоління має змогу прилучитися в Україні до скарбів світового мистецтва.

Діяльність Богдана Івановича Ханенка була надзвичайно багатогранною. Важко переоцінити вклад людини душевно щедрої, гідної, освіченої, енергійного мецената у розвиток національної культури. Саме так він увійде в наше життя, в нашу історію.

Богдан Іванович Ханенко був членом:

Археологічної комісії,

Київського товариства старожитностей і мистецтв

Історичного товариства Нестора Літописця,

Почесним членом Імператорської Академії мистецтв,

Член Всеросійського товариства цукрозаводчиків,

Член Київського Біржового товариства,

Голова Київського комітету торгівлі і мануфактури.

Праці

Богдана Ханенка

Собрание картин итальянской, испанской, фламандской, голландской и др. школ. Киев: тип. С. В. Кульженко, 1899.

Древности Приднепровья: Вып. 1-6. Киев: фототипия и тип. С. В. Кульженко, 1899—1907.

Древности русские, кресты и образки: Вып. [1]-2. Киев: фототипия и тип. С. В. Кульженко, 1899—1900.

Використана література:

1. Видатний збирач і меценат: до 155-річчя від дня народження Б. І. Ханенка // Знаменні дати. Календар-2003.: щорічник / авт.-упор. Кононенко В.О. та ін.. – К.: Вид-во «Україна», 2003. – С. 17-21.
2. Гирич І. Київський путівник / І. Гирич // Київ. – 2012. - № 5. – С. 161-178.
3. Корнієнко Н.І. Перлина музеїв України / Н.І.Корнієнко // Країна знань. – 2010. - № 9-10. – С. 55-57.
4. Половець В. Богдан Іванович Ханенко (1849-1917 рр.) / В. Половець // Сіверянський літопис. – 2009. - № 2-3. - С. 228-234.
5. Родина Ханенків // 100 великих українців. – К.: Вид-во Арий, 2007. – С. 239-244.
6. Склярєнко В. Безцінний дар Києву / В. Склярєнко // Історія для допитливих. – 2013. - № 3. – С. 34-39.
7. Яременко Н. Богдан і Варвара Ханенки – меценати Києва / Н. Яременко // Шкільний світ. – 2017. - № 5. – С. 22-25.
8. Ханенко Богдан Іванович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D0%BD%D0%B5D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Назва з екрана.

9. Богдан Ханенко. Варвара Ханенко [Електронний ресурс] // Музей Ханенків: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://khanenkomuseum.kiev.ua/istoriya-muzeyu/bogdan-i-varvara-hanenky/>. – Назва з екрана.
10. Видатні постаті України. Ханенко Богдан Іванович. Біографія (1849 – 1917). Юрист, мистецтвознавець, меценат [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека Князева: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/ukrainska_elita/part4/050.htm. – Назва з екрана.
11. Записки Богдана Ханенка [Електронний ресурс] // Всеукраїнська асоціація музеїв: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://vuam.org.ua/uk/700:%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B0_%D0%A5%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0. – Назва з екрана.
12. Бондаренко О. 23 січня 1849 р. народився відомий меценат Богдан Ханенко [Електронний ресурс] // Рідна країна. Світоглядний портал: [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://ridna.ua/2018/01/23-sichnya-1849r-narodyvsya-vidomyj-metsenat-bohdan-hanenko/>. – Назва з екрана.

Видатний збирач і меценат:

Богдан Іванович Ханенко

(краєзнавчі дайджест-читання)

Матеріал підготувала Л. М. Казакова

Редактор Г. М. Вечерська, О. М. Волченко

Відповідальна за випуск Т. М. Ключ

Видавець:

Чернігівська обласна бібліотека для дітей

вул.Рокосовського, 22а

м.Чернігів 14032

т е л ..0462-95-19-45

<http://ostrovskogo.com.ua/>

m a i l: ostrovskogo@online.ua